

Ett Jul-äfventyr, Berättadt af Agricola.

Julen var nära.

Jag "låg" vid akademien och emotsåg temligen dyster i hågen den annalkande högtiden. Så mycken förkärlek jag än hyste för mitt lilla studentrum och min välförsedda bokhylla, började jag nu finna den förra enslig och den sednare otillräcklig att ersätta den åsyn af familjeglädje, hvaraf jag under dessa betydelsefulla dagar var van att njuta.

Med vemodig känsla beredde jag mig att hos nästa ljusstöpare köpa ett grenljus... någon tillrustning för julafton skulle väl ändå ske. Jag ämnade breda en hvit duk öfver mitt studerbord, ställa grenljuset derpå och framför detsamma genomgå mina minnen från fordna gladare julaftnar, samt derefter hos "Thor" eller någon annan restauratör helt solo intaga min lutfisk och gröt.

Seder mitt program för julaftonen.

Visserligen hade jag erhållit en bjudning att tillbringa julaftonen i en bekant familj, och en annan dylik från några kamrater, som i likhet med mig voro skilda från hemmet; men jag hade betackat mig för båda, ty jag emotsåg då ännu med säkerhet en bjudning från min bror, f.d. brukspatronen i Småland, att tillsammans med öfriga familjemedlemmar hos honom fira julen, såsom vanligt var.

Ett bref kom verkligen från min bror, f.d. brukspatronen. Men i detta stod endast följande ord:

"Kom icke till mig denna julafton!"

Jag bryr mig icke om att meddela de reflexioner, till hvilka denna rad gaf anledning, utan vill i stället i få ord berätta, hvarför jag framför min brors aktningsbjudande "titel" brukspatron sätter de ödesdigra bokstäfverna *f. d.*

Han hade varit en väldig affärsman, som med ett litet af salig far ärfvt kapital arbetat sig upp till en rätt betydlig förmögenhet; han hade egt en masugn och en stångjärnshammare och drifvit dem med insigt och lycka. Men han (och jag med honom) har en syster, som i sin ordning har en man, som åter i sin ordning var en ännu väldigare affärsman än min bror. Jag betviflar ej, att denne min svåger är ett affärsgeni, likasom jag med visshet vet, att han är en i många hänseenden förträfflig menniska. Men detta otvifvelaktiga geni var kanske alltför vidtutsväfvande. Det spekulerade i Gellivare-verken, i en ångbåtsförbindelse med Madagaskar, i hvalfiskfångsten vid Sydpolen, i spanska statspapperen, jag tror nästan också i en telegrafförbindelse med månan; men slutet på spekulationerna blef det, att han en vacker dag reste till Amerika, lemnande hustrun och barn temligen

blottställda och min bror nästan ruinerad. Min bror hade alltid beundrat hans djerfva affärssnille. Han fick nu sota därför. Men denna olycka minskade föga hans beundran och alldeles icke hans tillgifvenhet. Svåger, plögade han säga, är ändå ett snille: han skulle bestämdt blifvit rik som Croesus, om icke oförutsedda omständigheter kommit emellan. Hvad råar han för, att det gått illa? Kan han styra verldshändelsernas gång?

Lyckligtvis är min bror en verklig virtuos uti konsten att hoppas och eger såsom sådan ett särdeles jemnt lynne. Det liknar en klar källa, som visserligen kan uppröras för ett ögonblick, om en sten faller i densamma, men snart åter visar en lugn genomskinlighet från ytan ned till botten. Han tog saken mer filosofiskt än mången skulle gjort, som studerat filosofien från Pythagoras till Hegel, sålde sitt bruk, tillfredsställde sina fordringsegare och använde den lilla återstoden af sina tillgångar på det sätt, att han hjälpte vår syster att uppsätta en flickpension i närmaste stad och för egen del köpte en hemmanslott djupt inne i skogsbygden. Här ville han börja ett nytt lif som jordbrukare och tviflade icke ett ögonblick, att han med en flit, som sin vanliga, och med en försigtighet, något större än sin vanliga, skulle arbeta sig upp till en anspråkslös välmåga.

Men, min Gud, vilken hemmansdel! Iden stenmoar och kärr! Min bror, som är en af de naturer, hvilka gerna njuta af det redan fullbordade men ännu mer glädja sig åt det ofullbordade, just för att kunna förbättra det, gnuggade dock förnöjt sina händer och sade:

– Här skall bli ett dikande, ett stenbrytande, ett odlande och bråkande. Om fem år skola dessa kärr och stenmoar vara inbringande åkrar och ängar, och då säljer jag icke min hemmansdel för fem gånger köpesumman.

Det vore lätt att skjuta skulden på missvext och vår Herres väder, men jag tillstår hellre öppet min misstanka, att alltför sanguiniska beräkningar från min brors sida vållade detta företags misslyckande. Förliden jul, då jag och syster besökte honom, satt han ännu kvar på sin lilla gård i sitt vanliga lugna humör, men jag märkte, att de småglädtiga gnistor, detta brukade kasta omkring sig, voro sällsyntare än annars, och kände fördenskull en sorgsen aning, att hoppet på framtiden icke var alldeles så rotfast som vanligt i hans hjerta.

Återvändom nu till det, allteftersom man vill taga det, innehållsrika eller innehållsfattiga, brefvet med dess enda rad: ”Kom icke till mig denna julafton!”

Jag funderade så länge öfver detsamma, tildess jag beslöt att – resa till honom. Beslut och handling äro stundom ett hos männerna också. Jag satte mig på skjutssläden (det var mot vanligheten ett ypperligt julföre), och det bar af. Min tid var knapp. Klockan 5

påföljande dags afton, som var sjelfva julaftonen, kom jag till sista gästgifvaregården, belägen en half mil från Sädeslösa, min brors gård. Jag steg in för att beställa häst. Men hos det hederliga och välbekanta gästgifvarfolket var julfesten redan börjad. Enligt seden der i trakten, var halm utbredd öfver golfvet för att erinra om halmen i frälsarens krubba; en treflig brasa flammade i den stora spiseln, och på det med en hvit duk betäckta bordet stod bredvid barnens julhögar ett tregrenadt, präktigt brinnande ljus, för att erinra om den heliga treenigheten. Husfadern sjelf satt i kretsen af sina anhöriga (till hvilka äfven på denna ort räknas tjenstefolket och sjelfva hållkarlen), med glasögonen på näsan, läsande ur psalmboken fröjdesången öfver Kristi födelse. Så börjar julfesten i skogsbygden.

Borde jag störa denna högtidlighet med fordringar på häst, fordon och skjutsare, och beröfva den året om af resande pinade hållkarlen hans enda efterlängtade festliga afton på året? Nej, man kan, utan att vara blödig, känna medlidande äfven med en hållkarl. Jag beslöt att till fots tillryggalägga den lilla återstoden af min väg. Jag ombesörjde, att min kappsäck följande morgon skulle blifva mig tillsänd, förskaffade mig ett bloss af hartsrik furu, klufvet i ena ändan, och begaf mig på väg efter utbyte af ett vänligt ”lycka till en god jul!” Blosset var, om icke ett nödvändigt, så ett angenämt sällskap, ty qvällen var ganska mörk, och vägen förde genom en tät granskog.

Om jag för tillfället hade varit hvad man kallar romantiskt stämd, skulle jag fördrifvit tiden och roat min inbillningskraft med att betrakta striden mellan blossets röda flämtande sken och skogens djupa skuggor, ur hvilka alltemellanåt en missformad gran eller enbuske framskymtade lik en underlig sagogestalt. Men jag tänkte på min bror och kände mig allt beklämdare, ju närmare jag kom mitt mål. Slutligen glesnade skogen, och Sädeslösas byggning låg framför mig. Ur alla fönstren lyste ett inbjudande ljussken mig till möte. Det såg så festligt och glädtigt ut, att mina obestämda farhågor försvunno och jag nu endast tänkte på den öfverraskning, min bror skulle erfara vid min oväntade ankomst.

Men huru stor blef ej min egen öfverraskning, när jag redan i förstugan möttes af vildt främmande ansigten, och på min första fråga fick det svar, att ställets förre egare, herr A., för en månad sedan såldt det och för närvarande bodde i byn Fagerås hos nämndemannen.

Jag frågade icke vidare, utan begaf mig rakaste vägen till byn. Den låg blott ett par bösshåll från Sädeslösa, och jag stod snart framför nämndemannens stuga. Blott från ett vindkammarfönster lyste ett svagt ljus, likt det från en slocknande kakelugnseld. Jag skyndade ditupp.

Jag har aldrig erfarit en så orolig spänning, som i det ögonblick, då jag öppnade dörren och steg in: all examensfeber – den enda slags oro jag ditintills känt – var ett intet derimot. Rummet upplystes sparsamt af några bränder i den hvitlimmade kaminen, och framför denna satt min bror med eldgaffeln i hand, ena benet kastadt öfver det andra, hufvudet lutadt, pannan tankfull, blicken stirrande i den döende elden.

Han vände sig om. Jag stod framför honom. Hans ansigte uttryckte en öfverraskning, i hvilken glädjen blandades med tydlig missbelåtenhet. Jag betraktade honom närmare. Min Gud, han hade åldrats synbart under det år, vi varit skiljda!

– Jag skref ju till dig, att du icke skulle komma, sade han och tryckte hjertligt min hand. – Nu får du skylla dig sjelf för följderna.

– Men hvarför också skrifva ett sådant bref? sade jag förebrående.

– Det har lemnat öppet spelrum för alla möjliga farhågor. Du visar mig icke tillräckligt förtroende...

– Förtroende? inföll han i det han tände sitt enda ljus och flyttade en annan stol till kakelugnen. – Jag ville icke skrifva om mina affärer, sålänge de voro så intrasslade, men nu äro de på god väg att reda sig...

– Såå, tänkte jag och kastade i hemlighet en blick på rummets möblering, som var i högsta grad torftig, och derefter en på honom sjelf, ty jag fruktade, att hans ord inneburo en bitter ironi. Men häruti bedrog jag mig till all lycka; han såg ingenting mindre än bitter och ironisk ut.

Jag slog mig ner på en stol bredvid honom, och han berättade:

– Jag har icke haft tur med mina landtmannaplaner. Mitt lilla kapital ligger nedgrafvet i Sädeslösas mossar. Nåja, det ligger der icke fruktlöst, ty jag har gjort en god början, och vill nuvarande egaren fortsätta på samma sätt, kan det bli en bra gård. Men nog af, mina medel förslogo icke att drifva gården, räntorna på mitt nedlagda kapital voro icke på flera år att vänta, och så kommer min granne, länsmannen, och processar ifrån mig den enda dugliga biten af hela hemmansdelen. Hvad var att göra? Tiden var inne, då jag hade svåra utbetalningar på mig. Jag säljer gården till en hugad spekulant, får tillbaka hvad jag gett för den, men icke en styfver mer, betalar mina skulder och sitter nu här, som du ser inackorderad hos nämndeman Per för 12 skilling om dagen och hvälfvande stora framtidsplaner i sinnet. –

Jag har sagt, att min bror var en stor virtuos i konsten att hoppas. Kan läsaren nu betvifla det? Den förre brukspatronen nödsakad att inackordera sig hos en bonde för 12 sk. om dagen och ändå hvälfvande stora framtidsplaner!

Då min bror varseblef det vemod, som jag ej kunde undertrycka öfver denna i sjelfva verket så sorgliga förändring i hans öde, skyndade han att tillägga:

– Och vet du, hvilken min plan är? Du skall få höra, att den är mästerlig och, hvad mer är, redan till hälften förverkligad. Folket här i byn lefver mer af sina handaslöjder, än af sina magra jord. De äro smeder och snickare och tillverka ypperliga vagnar. Dessa afsätta de för ett hundpris till en fabrikör i X * * * , som pyntar upp dem med målares och sadelmakares biträde och derefter säljer dem för högt pris i Göteborg och Christianstad... Mannen har förvärfvat rikedom derpå. Nå, gissar du nu?

– Nej, svarade jag, misstroget lyssnande till fortsättningen.

– Jag slår fabrikören ur brädet, köper vagnarne, skaffar mig en egen målare och gör sjelf allt sadelmakarearbetet, som erfordras. – Der ser du nyttan af att känna ett handtverk; vår far handlade vist, då han lät oss lära sådana. – Före våren skall jag hafva tolf suffletter i bästa ordning. Sedan kuskar jag af till Göteborg och Christianstad och säljer dem. Affären skall inbringa betydligt redan första året; men längre fram vill jag slå mig i bolag med bönderna och inrätta allt fabriksmässigt; derigenom kan produktionen uppdrivas betydligt, samt tid, materialer och arbetskrafter proportionsvis sparas. Jag har min plan fullständigt färdig, alla beräkningar uppgjorda och arbetet redan i gång. En timma innan du kom hit, stod jag dernere i skjulet och spände kläde öfver suffletten n:o 1. Du finner således, att saken redan är börjad.

– Men du behöfver penningar till uppköp och förlager, inföll jag.

– Se der, sade han och kastade sin plånbok till mig, – der ser du grundplåten till min blifvande rikedom.

Jag öppnade plånboken och fann summa summarum 200 Rdr Riksmünt ... den sista skuggan af en försvunnen förmögenhet!

Min bror hade blifvit helt varm, under det han redogjorde för sin plan. Han gnuggade händerna, och hans ögon glänste. Denna glädtiga, förhoppningsfulla sinnesstämning smittade äfven mig, och jag började finna det rätt trefligt uppe på hans lilla vindskammare.

– Du inser emellertid, att sparsamhet är af nöden, fortfor han och vandrade med stora steg öfver golfvet. – Jag nämnde, att jag lefver på 12 skillingar om dagen; detta faktum kräfver inga vidare upplysningar; det talar tillräckligt för sig sjelf ... Men du måste vara hungrig; jag är det äfven, ty jag har arbetat styft i dag. En sill i kappråck, hafregröt och mjölk, se der min matsedel för julaftonen. Du får skylla dig sjelf, min bror, för följderna af din resa; jag varnade dig.

Samtalet öfvergick nu på hvarjehanda ämnen. Min bror berättade bland annat, att han till Hedvig, vår syster, skrifvit ett bref af samma

lydelse som till mig. I ett föregående bref hade han dock närmare underrättat henne om sin ställning och sina utsigter.

Vidare berättade han i förtroende och med en komiskt vemodig suck, att han ledsnat vid ungarlslifvet.

– Det kan synas befängdt att just under sådane omständigheter som mina nuvarande tänka på ett frieri, sade han – Men, ser du, flickan (en fattig prestdotter) älskar mig och jag henne, och min öfvertygelse är, att en förlofvad karl arbetar dubbelt ifrigare än en oförlofvad, för sin framtid. Det är således uträkning i saken. Jag är dessutom trettiotre år gammal och vill gerna vid femtio års ålder ha en son, som sett sina femton år. Man dör ogerna från minderåriga barn.

Under dylikt glam gick tiden både fort och behagligt. Nu öppnades dörren, och nämndemannens piga tillkännagaf med ett grin, att qvällsmaten var i ordning. Det gamla nämndemannafolket julade hos deras son i en närbelägen by, och hela stugan var således till vårt förfogande.

Vi gingo ned. Då dörren öppnades, strömmade ett starkt ljussken oss till mötes, och vi hade knappt trädt in, för än vi kände oss omfamnade af minst två par armar hvardera och hörde ungdomliga röster jubla af förtjusning. Det var våra små systersöner och systerdöttrar, två af hvardera slaget, och framför oss sågo vi, stumma af öfverraskning, vår syster Hedvig. Hennes hierta hade varit sig likt. Hon hade ej fördragit tanken derpå, att hennes äldre bror skulle tillbringa en ödlig, glädjetom julafton; hon hade från staden rest hit och medförde allt, som erfordrades till en laggill julfröjd, barnen inberäknade. Hon å sin sida var icke mindre öfverraskad öfver att finna mig på stället. Syskonkretsen var knuten. Dess länkar hade från skiljda håll magnetiskt dragits till hvarandra.

Att skildra en glad julafton tjenar till ingenting, ty lyckligtvis finnas väl få, som ej haft någon sådan. Men denna julafton är för mig oförgätlig, och aldrig har jag med förnöjdare sinne gått till hvila och drömt gladare drömmar än under den natt, som följde derpå.

Tidigt följande morgon voro vi alla åter uppe, för att bevista jultottan. Sockenkyrkan var belägen 1 mil från byn. Hedvig och hennes barn åkte dit i den vagn, hon begagnat från staden; min bror och jag beslöto att gå.

De sedvanliga blossen fingo icke saknas. Morgonen var stjernklar, luften frisk, utan att vara kall. De åldriga granarne vid vägkanten susade högtidligt: från hvarje koja, förbi hvilken vi passerade, lyste ljussken; här och der framför oss och bakom oss rörde sig rödaktiga lågor mellan trädens stammar. Hunne i grannskapet af kyrkan, som låg på en utröjd plats inne i en furudunge, uppstego vi på en kulle, som höjde sig något öfver granarnes toppar. En vacker anblick mötte oss

här. Rundtomkring i fjerran sågo vi spridda ljus, alla rörande sig mot en gemensam punkt i vårt grannskap. Närmare denna medelpunkt blefvo dessa ljus allt större och talrikare, tilldess de på en linie förenade sig till ett lysande fackeltåg, hvars ändpunkt var kyrkogården. Här samlades slutligen alla blossen till ett bål, till hvars ökande hvarje förbigående bidrog.

Vi nedstego från kullen och nalkades den rikt upplysta sockenkyrkan. Orgelns mäktiga toner brusade oss redan till mötes, blandade med församlingens röster. Andaktsfullt stämde vi i templet.

Då jag närmare Gudstjenstens slut händelsevis kom att rikta blicken uppåt läktaren, fångslades jag der af en syn, som, för att tala med en vanlig hyperbol, nästan förstenade mig. Jag såg ett markeradt, manligt ansigte, hvars skarpa blick var fäst just på mig eller personerna i mitt grannskap. Mina ögon mötte hans ... kunde jag bedraga mig? Var det en synvilla? Eller var det verkligen min svåger, min egen systems egen man? Nej, mina ögon måste hafva gäckat mig. Jag teg och meddelade försigtigtvis åt ingen hvad jag erfarit.

Och likväl ... likväl var det min svåger! Hvarför ej först som sist rycka fram med en glad bekännelse, helst då hag i vederlag härför utber mig att slippa skildra det oförgätliga ögonblick, då den sista, mest aflägsna, mest saknade länken i vår nyss så sprängda familjekrets slöt sig till de sina, till maka, barn och vänner!

Amerika lär vara ett land, der det icke så sällan händer, att djerfva affärsgenier, sådane som min svåger, göra sig hastig lycka. Ett bevis derpå är min svåger sjelf. Min bror, som alltid tagit hans parti och aldrig upphörde beundra honom, fick således rätt till slut. Och han fick icke blott rätt, utan fick äfven rikligt ersatt hvad han förlorat genom sin svågers fordna motgångar.

Men planen med vagnfabrikationen var och förblef min brors älsklings-idé. Han har gifvit brukspatronen på båten och drifver deremot i stor skala tillverkningen af suffletter, kalescher, gigger, arbetsvagnar och alla möjliga rullande fortskaffningsmedel med undantag af lokomotiver och skottkärror. Fagerås har genom honom blifvit en rik by, och han hoppas, att andra byar, som drifva samma slöjder, skola inrätta dem efter samma förståndiga plan som hans.

Skulle jag önska mig sjelf och mina medmänniskor en verkligt god julklapp – och hvarför skulle jag icke det? – så önskade jag oss min brors stilla och jemna lynne, hans styrka i motgång, hans äfven i de svåraste ögonblick oförsvagade arbetsdrift och hans orubbliga förtröstan på Försynen. Men denna julklapp finns ingenstädes tillgänglig för klingande mynt; den, liksom all god gåfva och allt fullkomligt godt, kommer ofvanifrån.